

UNIVERZITA PALCKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav speciálněpedagogických studií

JANA PROKEŠOVÁ

III. ročník – prezenční studium

Obor: Speciální pedagogika předškolního věku

KOMUNIKACE OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Dita Finková, Ph.D

OLOMOUC 2011

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Komunikace osob se zrakovým postižením vypracovala zcela samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce Mgr. Dity Finkové, Ph.D., za využití pramenů uvedených v závěru bakalářské práce.

V Olomouci 28.3. 2011

.....

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala Mgr, Ditě Finkové, Ph.D. za vydatnou pomoc a odborné vedení mé bakalářské práce.

.....

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Vymezení pojmu „komunikace“	9
1.2 Typy komunikace	9
1.2.1 Verbální komunikace	9
1.2.2 Neverbální komunikace	10
1.3 Funkce komunikace	10
2. Osoba se zrakovým postižením	11
2.1 Věda zabývající se osobami se zrakovým postižením	11
2.2 Vymezení pojmu zrakové postižení	12
2.3 Vymezení pojmu zraková vada	12
2.4 Zrakové schopnosti a funkce	12
2.5 Klasifikace osob se zrakovým postižením	13
2.5.1 Osoby nevidomé	13
2.5.2 Osoby se zbytky zraku	15
2.5.3 Osoby slabozraké	15
2.5.4 Osoby s poruchou binokulárního vidění	16
3. Specifika komunikace osob se zrakovým postižením	18
3.1 Orální komunikace	18
3.1.1 Komunikace s nevidomými	19
3.1.1.1 Komunikace s nevidomou osobou během průvodcovství	20
3.1.1.2 Komunikace s nevidomým, kterého vede vodící pes	21
3.1.2 Komunikace s osobami slabozrakými a se zbytky zraku	22
3.2 Písemná komunikace	22
3.2.1 Braillovo písmo	22
3.2.2 Tyflotechnika	23
3.2.2.1 Pichtův psací stroj	23
3.2.2.2 Pražská tabulka	24
3.2.2.3 Digitální čtecí zařízení pro nevidomé	24
3.2.2.4 Braillovský řádek	25

PRAKTICKÁ ČÁST	26
4. Nebojte se bílé hole aneb zásady komunikace a pomoci osobám se zrakovým postižením	27
4.1 Obsah	28
4.2 Komu je příručka určena	29
4.3 Seznámení a komunikace s osobou se zrakovým postižením	29
4.3.1 Osoba nevidomá a komunikace s ní	29
4.3.2 Osoba slabozraká a komunikace s ní	31
4.4 Bílá hůl	32
4.4.1 Charakteristika	32
4.4.2 Kdo ji „nosí“	32
4.4.3 Bílá hůl s červenými pruhy	33
4.5 Možné problémové situace při komunikaci s osobou se zrakovým postižením	34
4.5.1 Běžné situace každodenního života	34
4.5.2 Na úřadě	38
4.5.3 V restauraci	39
4.5.4 Ve veřejné dopravě	40
4.6 Tak takhle raději NE	42
4.6.1 10 užitečných NE při pomoci zrakově postiženým	42
4.6.2 Omyly o nevidomých	43
4.6.3 Nezakrývejte oči nevidomým	46
4.7 Vodící pes	48
4.7.1 Výcvik psa	49
4.7.2 Jak získat vodícího psa	49
4.7.3 Jak komunikovat s osobou, kterou vede vodící pes	50
5. Celkové zhodnocení příručky a jejího přínosu pro intaktní společnost	51
ZÁVĚR	52
SEZNAM LITERATURY	53
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	54
DOPORUČENÁ LITERATURA	54
SEZNAM PŘÍLOH	55
ANOTACE	

ÚVOD

Snad každý z nás se už v životě setkal s někým, kdo před sebou „ťuká“ bílou holí nebo mu u nohou jde čtyřnohý přítel s náprsenkou, jež nese nápis vodící pes. Zkuste si vzpomenout co jste v té chvíli dělali. Snažili jste se snad předstírat, že dotyčného nevidíte nebo jste na něj naopak přímo zírali a ještě dlouho potom, co přešel kolem Vás jste za ním otáčeli hlavu? Pomohli jste mu, když Vás oslovil s prosbou, abyste ho bezpečně převedli přes přechod, a nebo jste bez zbytečných otázek dychtivě a ochotně sami popadli dotyčného za paži a dovedli ho na druhou stranu silnice? A bylo to tak vůbec správně? Jak se vlastně v takové situaci máme zachovat. Přiznejme si upřímně, jestli dokážeme s lidmi s postižením jednat vždy otevřeně, bez zábran a nějakých předsudků. Většina z nás zřejmě ne. Není to tím, že bychom byli necitelní či bezohlední. Může za to spíše naše neznalost a nezájem. Jsme na pochybách, když se do podobné situace dostaneme. Nevíme jak se chovat. Přesto lidé s postižením, ať už je to postižení zraku či jiné, nám nejsou tak vzdálení, jak si většina z nás myslí. Říkáme o nich, že jsou „Jiní“ avšak právě jinými je děláme my sami. Když se s někým takovým setkáme, snažíme se zpravidla vyhnout kontaktu. Je to snad proto, že máme obavy, abychom jim neublížili. Obáváme se, že by po nás mohli chtít pomoc a my bychom jim ji neuměli poskytnout. Také se bojíme často toho, co by na to řekli ostatní. A když nepomůžeme? No, snad to tolik nevádí, protože máme výmluvu. I kdybychom jim chtěli pomoci, nevíme přece jak a to nám nikdo zazlívat nemůže. Za tuto nevědomost ale lidí s postižením nemohou, stejně tak jako nejsou zodpovědní za náš nezájem. Jen málokoho z nás by napadlo dotyčného se jednoduše zeptat. On totiž v podobné situaci, kdy potřeboval pomoc, byl jistě nespočetněkrát a na rozdíl od nás tudíž sám nejlépe ví, jak mu můžeme tolik potřebnou pomoc poskytnout. Zkusme tedy vymýšlet méně výmluv a místo toho těmto „Jiným“ lidem více naslouchat. Mají nám toto hodně co říct. Snad nám pak budou připadat méně jiní.

Téma mé bakalářské práce jsem si vybrala právě proto, že jsem o komunikaci se zrakově postiženými téměř nic nevěděla. Chtěla jsem do této problematiky proniknout a hlouběji ji prostudovat. Během doby, co jsem přemýšlela nad tímto tématem a časem, kdy jsem sbírala informace, jsem zjistila, že nejsem zdaleka jediná, kdo o komunikaci se zrakově postiženými ví málo. Po prostudování odborné literatury a získání nových poznatků jsem se tedy rozhodla prostřednictvím této práce seznámit širší veřejnost s možnými způsoby

komunikace s těmito lidmi. Cílem mé bakalářské práce je objasnit a co nejpřesněji popsat řešení možných komunikačních potíží, ale především je dostat do povědomí celé intaktní společnosti. Záměrem praktické části je vytvoření příručky, která může pomocí uvedených reálných příkladů usnadnit komunikaci s osobami se zrakovým postižením.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KOMUNIKACE

1.1 Vymezení pojmu komunikace

Defektologický slovník (Elsberger, 2000, s.160) překládá komunikaci z původního latinského *communicatio* jako spojování či sdělování. „Komunikace je také obecně lidská vlastnost užívat výrazových prostředků k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů. Uskutečňuje se sdělovacím procesem, jímž individuum vzhledem k jiným lidem projevuje své city (složka projevová), svou vůli (složka vybavovací), své myšlenky (složka dorozumívací).“

Dle Nového akademického slovníku cizích slov A-Ž je komunikace přenos nejrůznějších informačních obsahů v rámci různých komunikačních systémů za použití různých komunikačních médií, zejména pak prostřednictvím jazyka. (kol. autorů, 2007).

„Komunikace mezi lidmi je jedním z nejzákladnějších předpokladů pro možnost jejich relativně bezproblémového soužití založeného na porozumění jeden druhému. A právě porozumění našemu komunikačnímu partnerovi je podmínkou k žití ve společnosti bez předsudků a poskytováním podpory a sluchu, o ten jde v komunikaci především jak v širším slova smyslu, tak u zrakově postižených v užším slova smyslu.“ (Růžicková, 2008, s.27).

1.2 Typy komunikace

„Podle charakteru prostředků a způsobu zprostředkování se dělí komunikace na verbální a neverbální. Při verbální komunikaci se používá verbálních prostředků, to znamená slovních výrazů mluvených či psaných a dalších odvozených znakových soustav, jako jsou jazyky vědecké a umělecké. Při neverbální komunikaci se používá mimoslovních prostředků, jako jsou pohledy, gesta, doteky, prostorové umístění, pohyby, výrazy tváře, neverbální aspekty řeči.“ (Janoušek, 1997, s.129).

1.2.1 Verbální komunikace

„Verbální komunikace je komunikace zprostředkovaná jazykovým znakem a významem na něm vázaným.“ (Janoušek, 1997, s.140). Dle Janouška lze rozlišit denotační a konotační význam, přičemž denotací se rozumí nazvání určitého předmětu vlastním jménem, konotace pak vyjadřuje význam emocionální, tedy s jakými pocity máme předmět spojený.

(1997, s.142). „Verbální komunikace probíhá nejméně po dvou komunikačních liniích. Jednak je to linie tematická, to o čem se mluví. Dále je to linie interpretační, to znamená, jaký význam a smysl tématu komunikující lidé přikládají.“ (Janoušek, 1997, s.144).

1.2.2 Neverbální komunikace

„Neverbální komunikace využívá jako komunikačních prostředků funkce různých přirozených orgánů a organismu jako celku. Druhy neverbálních prostředků jsou obvykle rozlišovány na gesta, pohyby, prostorové umístění, dotečky, výrazy tváře, pohledy očí, parajazykové projevy (hlasitost, rychlost, výška, pauzy, tóny řeči).“ (Janoušek, 1997, s.144). „Důležité pro rozlišení druhů neverbální komunikace je i další hledisko, které však bývá bráno až v druhé řadě. Je to druh komunikačního spojení, kanálu, jímž neverbální sdělení probíhá.“ (Janoušek, 1997, s.133).“ Z tohoto hlediska jsou gesta, pohyby, prostorové umístění, výrazy tváře, pohledy očí převážně optické povahy, dotečky jsou taktilní povahy, parajazykové jevy akustické povahy. Méně je pak věnována pozornost neverbálním sdělením čichové povahy (různé vůně a pachy) a chuťové povahy.“ (Janoušek, 1997, s.134).

1.3 Funkce komunikace

- **Informativní funkce** – předat zprávu, doplnit jinou, oznámit, prohlásit.
- **Instruktažní funkce** – zpráva nám přináší určité informace a určité organizační nebo interpretační principy. Má nás navést, zasvětit, naučit, dát recept.
- **Persuasivní funkce** – přesvědčovací. Chceme získat někoho na svou stranu, chceme aby změnil názor. Zmanipulovat, ovlivnit.
- **Zábavní funkce** – pobavit, rozveselit druhého i sebe, rozptýlit, „jen tak si popovídat“. (Vybíral, 2000, s. 22).

2 OSOBA SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

Ludíková uvádí, že zrak nám zprostředkovává maximum informací ve velice krátkém časovém úseku. Je to dálkový analyzátor, který nám umožňuje vidění, což je schopnost rozlišovat zejména světlo, tmu, barvy, tvary, rozměry, pohyby předmětů či hloubku prostoru. V zastoupení jednotlivých smyslů při přijímání informací je zrak na prvním místě. Vnímáme díky němu 75-90 % těchto informací. (2003, s. 185).

2.1 Věda zabývající se osobami se zrakovým postižením

Dle Ludíkové (2006, s.191) se věda, která se zabývá výchovou, vzděláním a rozvojem osob se zrakovým postižením nazývá tyflopédie (z řeckého tyflos – slepý, paidea – výchova).

„Název tyflopédie není v současnosti, ale ani z historického pohledu jediným, kterým se tato disciplína označuje“. (Ludíková, 2006, s.191). „V jednotlivých údobích se jednalo o přimknutí, a tedy i závislosti na pedagogice a v dalším údobí obdobně na oftalmologii. Tyto vazby se objevovaly jak v organizaci péče o osoby se zrakovým postižením, tak i v možnostech tyflopediů samostatně rozhodovat o náplni aktivit pro osoby se zrakovým postižením. V kontextu uvedených vazeb se v minulosti objevovala celá řada názvů, např. optopedie, okulopedie, tyflopädagogika, oftalmologická defektologie, speciální tyflopédická pedagogika, pedagogika zrakově postižených.“ (Ludíková, 2006, s.191).

„V současnosti je chápáno označení tyflopédie či oftalmologie jako synonyma pro jedinou disciplínu.“ (Ludíková, 2006, s.191).

„Cílem tyflopédie je maximální rozvoj osobnosti jedince se zrakovým postižením, což znamená nejen dosažení nejvyššího stupně socializace, včetně zajištění adekvátních podmínek pro edukaci, ale i přípravu na povolání, následné pracovní zařazení a plnohodnotné společenské uplatnění.

Tyflopédie tedy zkoumá za jakých podmínek, za použití jakých zásad, metod a organizačních forem, lze dosáhnout výše uvedeného cíle, a to vždy s ohledem na individuální zvláštnosti fyzického i duševního vývoje každého jedince.“ (Ludíková, 2006, s.191).

2.2 Vymezení pojmu zrakové postižení

„Zrakové postižení lze definovat jako absenci nebo nedostatečnost kvality zrakového vnímání. V angličtině jsou používány termíny visual handicap – zrakové postižení. V němčině se objevuje označení der Sehfehler – vada zraku, die Kinder mit Senschäden – děti s vadami zraku.“ (Ludíková, 2006, s. 192-193).

„Za zrakově postiženého jedince pak považujeme osobu, která trpí oční vadou či chorobou, kdy po optimální korekci (např. medikamentózní, chirurgické, optické) má stále zrakové vnímání narušeno natolik, že mu činí problémy v běžném životě.“ (Ludíková, 2004, s.7).

2.3 Vymezení pojmu zraková vada

Dle definice Květinové – Švecové (2000, s.18) zrakovou vadou označujeme nedostatky zrakové percepce různé etiologie a rozsahu.

2.4 Zrakové schopnosti a funkce

„Skupinu osoby se zrakovým postižením lze rozdělit podle řady kritérií. Nejčastější členění je podle oftalmologického hlediska, kde hlavní roli hraje vizus – zraková ostrost a do jisté míry i stav zorného pole.“ (Ludíková, 2006, s.197). Růžicková (2008, s.27) uvádí, že hodnotu vizu značíme zlomkem či desetinným číslem. V případě zlomku pak např. hodnota 3/60 znamená, že jedinec s postižením zraku je schopen jistý předmět či jev vidět na 3 metry, zatímco jedinec „zdravý“ ho vidí na 60 metrů. Zorným polem označujeme oblast, kterou je člověk schopen dosáhnout zrakem při fixaci hlavy a očí. Poruchy zorného pole se pak mohou projevit jako výpadky – skotomy, či zúžení zorného pole, např. až po tzv. trubicovité vidění.

„Při posuzování by ale neměla být zohledňována pouze tato kritéria, ale mělo by se přihlížet i k celé řadě dalších faktorů. Významnou roli hraje totiž i etiologie zrakového postižení, doba vzniku, reparabilita či ireparabilita postižení, další přidružená postižení a podobně.“ (Ludíková, 2006, s.197).

2.5 Klasifikace osob se zrakovým postižením

„V odborné literatuře se setkáváme s řadou měřítek, podle kterých je tato poměrně široká a různorodá kategorie osob s postižením členěna.“ (Ludíková, 2004, s.7). „ Jinak jsou kategorie definovány z pohledu medicínského, odlišná terminologie a klasifikace se využívá pro potřeby sociálního zabezpečení či školství“ (Ludíková, 2004, s.8).

V tyflopedické literatuře se obvykle uvádí tyto typy členění:

- *z hlediska etiologie*
 - orgánové
 - funkční
- *z hlediska doby vzniku*
 - vrozené
 - získané
- *z hlediska délky trvání zrakové vady*
 - krátkodobé (akutní)
 - dlouhodobé (chronické)
 - opakující se (recidivující)
- *z hlediska stupně zrakového postižení*
 - osoby nevidomé
 - osoby se zbytky zraku
 - osoby slabozraké
 - osoby s poruchou binokulárního vidění (Ludíková, 2006, s.198)

2.5.1 Osoby nevidomé

„Osoby nevidomé jsou chápány jako kategorie osob s nejtěžším stupněm zrakového postižení a patří sem děti, mládež a dospělí, kteří mají zrakové vnímání narušeno na stupni nevidomosti (slepoty).

V angličtině i němčině se pro označení nevidomý - slepý používá pojmu blind.

Nevidomost je ireverzibilní pokles centrální zrakové ostrosti pod 3/60 – světlocit.“ (Ludíková, 2006. s.198).

Rozlišujeme:

Praktickou nevidomost:

- a) Pokles centrální zrakové ostrosti pod 3/60 do 1/60 včetně.
- b) Binokulární zorné pole menší než 10°, ale větší než 5° kolem centrální fixace.

Skutečná nevidomost:

- a) Pokles centrální zrakové ostrosti pod 1/60 – světlocit.
- b) Binokulární zorné pole 5° a méně i bez porušení centrální fixace.

Plná slepota:

- a) Světlocit s chybnou světelnou projekcí až do ztráty světlocitu (amauróza).

„Nevidomost může být vrozená i získaná. Mezi nejčastější příčiny vrozené nevidomosti patří dědičnost, porušení plodu v době prenatální, infekční choroby matky v době gravidity – např. syfilis, virová onemocnění, toxoplasmóza, narkomanie matky a jiné. K častým příčinám nevidomosti získané se řadí progresse refrakčních vad, glaukom, katarakta, odchlípení sítnice, retinopatie, nádory, intoxikace, úrazy, komplikace při diabetes, meningitida a další.

Nevidomé osoby nemohou z okolního světa získávat informace cestou zrakovou, a tudíž jsou odkázány na využívání náhradních smyslů. Z pohledu užití speciálně pedagogických metod se hlavní stává kompenzace. Nevidomí pracují jak s nižšími kompenzačními činiteli, což jsou hmat, sluch, čich a chuť, tak současně i s vyššími kompenzačními činiteli, mezi které zejména patří myšlení, paměť, řeč, představivost, obrazotvornost.“ (Ludíková, 2006, s.199).

„V důsledku slepoty nemohou nevidomí pracovat s běžným černostiskem, proto k psaní a čtení používají speciální bodové písmo.“ (Ludíková, 2006, s.199).

„Nevidomost výrazně ovlivňuje možnosti prostorové orientace a samostatného pohybu. K orientaci v prostředí využívají tyto jedinci vedle průvodcovských služeb vidících i speciální techniky, zejména chůzi s bílou holí, dále různých prvků ozvučení prostředí, či hmatového popisu trasy. K doprovodu a orientaci nevidomých jsou speciálně vycvičeni vodící psi. (Ludíková, 2006, s.199).

2.5.2 Osoby se zbytky zraku

„Jedná se o kategorii dětí, mládeže a dospělých, kteří se nachází na hranici mezi osobami slabozrakými a nevidomými.

Ve starší terminologii se tato kategorie označovala jako částečně vidící či těžce slabozrací.

Zbytky zraku jsou kategorie, která v některých případech může být ustálená, ale v jiných může dojít k progresi či naopak k částečnému zlepšení. Příčiny jsou analogické, jak byly popsány při vzniku nevidomosti. Stejně tak se může jednat o stav vrozený či získaný.

Důsledkem tohoto postižení jsou snížené, omezené či deformované zrakové schopnosti, což vede k narušení představ a zapříčiňuje i snížení grafických schopností a omezuje pracovní možnosti.“ (Ludíková, 2006, s.200).

„Žáci se za pomoci optických korekčních pomůcek učí číst zvětšený černotisk, ale současně vzhledem k omezeným zrakovým možnostem se učí i Braillovo písmo.“ (Ludíková, 2006, s.200).

2.5.3 Osoby slabozraké

„Kategorie osob slabozrakých představuje skupina dětí, mládeže a dospělých, kteří mají zrakové vnímání na stupni slabozrakosti.

Slabozrakost je ireverzibilní pokles zrakové ostrosti na lepším oku pod 6/18 až 3/60 včetně.

Z praktického hlediska dělíme slabozrakost na:

lehkou: do 6/60 včetně,

těžkou: pod 6/60 do 3/60 včetně.

Obecně za slabozrakost je považováno orgánové postižení obou očí, které i při optimální brýlové korekci činí jedinci problémy v běžném životě.

Podle stupně postižení je možno slabozraké osoby rozdělit na tři základní skupiny:

- a) lehce slabozraké,
- b) středně slabozraké,
- c) těžce slabozraké.

Mimo snížení zrakové ostrosti se u řady případů slabozrakosti zjevují problémy spjaté s narušením zorného pole, kdy se může jednat např. o zúžení zorného pole až po tubicovitě vidění, výpadky zorného pole, skotomy v zorném poli. Slabozrakost může být rovněž jako nevidomost vrozená či získaná. Příčiny jsou obdobné jako při vzniku nevidomosti.

Slabozrakost se nepříznivě projevuje v rozvoji vnímání, snížením, omezením či deformací zrakových schopností. Následkem je často vytváření nepřesných, neúplných nebo zkreslených představ.“ (Ludíková, 2006, s.199-200). „Problémy se mohou vyskytovat i v oblasti prostorové orientace. Slabozrací jsou vesměs v pohybu méně jistí a pomalejší.

Většina slabozrakých jsou jedinci se sníženou koncentrací, slabou pozorností, rychlejší unavitelností, pomalejším pracovním tempem a vyšší sugestibilitou.“ (Ludíková, 2006, s.200).

„Vizuální nedostatky slabozrakých osob lze do jisté míry kompenzovat jinými smysly, ale také schopnostmi vyšších nervových funkcí.“ (Ludíková, 2006, s.200).

2.5.4 Osoby s poruchou binokulárního vidění

„Při poruchách binokulárního vidění dochází k situaci, kdy na sítnicích obou očí se nevytvářejí na stejných místech dva rovnocenné obrazy, které by po splynutí vytvořily prostorový vjem a zabezpečily by tak stereoskopické, hloubkové vidění.

Osobami s poruchou binokulárního vidění je označována kategorie dětí, mládeže a dospělých, kteří mají zrakové vnímání narušeno na základě funkční poruchy. Mezi poruchy binokulárního vidění patří strabismus a amblyopie.“ (Ludíková, 2006, s. 201).

„Při **amblyopii** se jedná o snížení zrakové ostrosti bez objektivně prokázané anomálie. Jde tedy o funkční vadu zraku, při které dochází ke snížení zrakové ostrosti obvykle jednoho oka. Při amblyopii se většinou nevyskytuje orgánová příčina, jestliže však orgánová vada je, neodpovídá stupeň snížení zrakové ostrosti stupni vady. Při amblyopii může být zraková ostrost snížena až na hranici praktické slepoty.

Strabismus – šilhání je porucha rovnovážného postavení očí. Osy očí při strabismu nejsou rovnovážné, proto obrázky na sítnicích obou očí nevznikají na totožných místech, tím nemůže při spolupráci obou očí dojít k jejich úplnému překrytí, ale objevuje se tzv. diplopie,

tedy dvojité vidění. V důsledku nedokonalého překrytí obrazů na sítnici nemůže vzniknout prostorový vjem.

Při poruchách binokulárního vidění je narušena řada zrakových funkcí. Zejména se porucha projevuje v analyticko-syntetické činnosti, lokalizaci a hloubkovém vidění.

Poruchy binokulárního vidění jsou vrozené nebo vznikají obvykle v raném dětství. Při správné a včasné terapii jsou vesměs odstranitelné, nebo alespoň je lze zmírnit. V dospělosti tudíž může být klient bez potíží.“ (Ludíková, 2006, s.201).

„V situaci, kdy se započne s léčbou pozdě, nebo když nedochází k dodržování léčebného postupu a spolupráce s rodinou je nedostatečná, vady přetrvávají a v dospělosti jsou již neodstranitelné a plná funkčnost zraku se již nemůže navodit“. (Ludíková, 2006, s.201).

3 SPECIFIKA KOMUNIKACE OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

„Stejně jako se setkáváme s radami, jak se intaktní populace má chovat při setkání se zrakově postiženými, můžeme nalézt také informace určené přímo zrakově postiženým, které se zabývají následujícími oblastmi:“ (Růžicková, 2008, s.30).

- „Pozdravem (pro jistotu pokaždé, když ZP přijde do místnosti – přinejmenším zjistí, zda už v ní někdo je);
- Podáváním ruky – ruka ve výši pasu, mírně předsunuta vpřed, je tak „nabídnutá“, tím se minimalizuje míjení rukou;
- Směřováním pohledu (nácvik u očních protéz – důležitost zpětné vazby, základem je uvědomit si napětí určitých svalů);
- Mimikou a její důležitostí;
- Schopnost pomoc přijmout či ji odmítnout slušnou formou;
- Znalostí a respektováním obecně platných pravidel společenského chování;
- Elementární schopností komunikace s neznámými lidmi (každý je neznámý) a vyžádání si eventuální nutné pomoci.“ (Wiener, 2006, s.64).

„Každá ze jmenovaných skupin zrakově postižených má během komunikace , ať již písemné nebo ústní, určité požadavky na úpravy a specifika.“ (Růžicková, 2008, s.28).

3.1 Orální komunikace

„Předávání informací méně i více závažného charakteru ústní cestou – tedy mluvenou řečí – je u zrakově postižených nejen tradičním nástrojem komunikace, ale také jedním z vyšších kompenzačních činitelů. Tento kompenzační činitel za asistence sluchu plní náhradu ztráty či omezení zrakového vnímání.

Během komunikace se zrakově postiženým člověkem je třeba zachovávat základní pravidla slušného jednání a oboustranně vyvážení komunikace. Vždy je samozřejmě nutno brát ohled na zrakovou vadu a její stupeň.“ (Růžicková, 2008, s.28).

3.1.1 Komunikace s nevidomými

„Skupina osob s nejtěžším zrakovým postižením je pravděpodobně svými projevy a důsledky nejcharakterističtější a nejznámější zástupcem kategorií osob s tímto handicapem.

Základní principy a zásady během komunikace shrnul Pavel Werner (2007):

- Před každým, a to ať slovním nebo taktilním kontaktem, je třeba nevidomou osobu oslovit.
- Představit se, a to i v případě, že vás člověk zná (jsou např. situace, ve kterých nevidomý kontakt s vámi neočekává, a proto si vás nemusí hned zařadit).
- Mluvit přímo na člověka – je přece slušností s komunikačním partnerem udržovat oční kontakt, pokud toto ze zjevných důvodů nelze, stále zůstává daná zdvořilost nutností.
- Není nutno se vyhýbat slovům jako vidět, koukni, prohlédnout si (lépe než ohmatat, očichat) – jsou to zažitá slovní spojení, která již dávno nepředpokládají pouze získávání informací zrakovou cestou.
- Při popisech či pokynech používat směrové pojmy – je samozřejmé, že při ukazování rukou, bradou nebo dokonce jen pohybem toto nevidomý opravdu nevidí.
- Každý člověk chce být vnímán jako samostatná bytost – pozor na časté razení, fandění atp. (dospělý člověk samozřejmě potřebuje svou dávku chvály, ale není potřeba toto přehánět a dohánět do absurdit).
- Nevidomým nemanipulujeme (slovně informujeme, kam se má přesunout, posadit, postavit atp.).
- Nepřemísťujeme jeho věci ani věci společné.
- Hlásit každý odchod během komunikace.
- Je potřeba okamžitá zpětná vazba (zde nestačí pokývnutí hlavou ani mávnutí rukou, je potřeba nějaké vokální vyjádření).“ (Růžičková, 2008, s.28).

3.1.1.1 Komunikace s nevidomou osobou během průvodcovství

Dle Weinera má průvodcovství jisté zásady, které se týkají toho, jak zrakově postiženého správně a bezpečně vést. (2007, s.10).

„Průvodce je možno dělit na **náhodné** a **stálé**, kdy každá ze skupin má své výhody i nevýhody a praktické důsledky z nich plynoucí. Stálý průvodce, kterým může být rodinný příslušník, učitelka, spolužák atp., ví, jakým způsobem se k postiženému chovat, má domluvené signály upozorňující na překážky a nevidomý mu velmi často důvěřuje natolik, že si nekontroluje průběh cesty. Naproti tomu náhodný průvodce, zodpovědný za bezpečí, je přece jen člověkem, který musí být poučen samotným nevidomým, a ten si celou dobu svou bezpečnost hlídá za pomoci hole a neztrácí ani ostražitost a pozornost během cesty.“ (Růžicková, 2008, s.29).

„Základní poučky a zásady, jak být platným společníkem nevidomého během chůze, při vyřizování věcí na úřadech a cestování v České republice, nalezneme jak v publikacích nestora prostorové orientace a samostatného pohybu zrakově postižených – Pavla Wienera (2006), tak také na mnoha internetových stránkách zabývajících se poskytováním služeb zrakově postiženým uživatelům.

Zmíněné základní pokyny můžeme shrnout následovně:

- * Vždy je důležité se představit a nevidomého se zeptat, zda pomoc opravdu potřebuje nebo ji chce.
- * Při doprovázení se nevidomý drží svého průvodce za paži a následuje ho půl kroku a částí těla v zákrytu. Důležité během chůze je dodržování zásad aktivní spolupráce, přizpůsobení tempa oběma a „umístění“ nevidomého na bezpečnější stranu.
- * Průvodce upozorňuje nevidomého na nerovnosti terénu, na obrubník dolů i nahoru, na schody. Vždy upozorňuje na skutečnost, až když nastane, neboť tím, že jde průvodce jako první, je dostatek času zareagovat na jeho pokyn. Při chůzi po schodech hlídáme první a poslední schod. Při chůzi do schodů i ze schodů jde průvodce vždy první – stejná pravidla platí i při nastupování a vystupování z dopravních prostředků.

- * Během procházení zúženým prostorem je třeba, aby se nevidomý za průvodce více schoval – průvodce pohne paží, za kterou se ho nevidomý drží, mírně vzad – směrem k páteři, oba natáhnou ruku, a tím se mezi nimi zvětší odstup.
- * Usazování – ruku, za kterou je veden nevidomý, položí průvodce na opěradlo židle, nevidomý svou volnou rukou sklouzne po dané ruce a sám si již židli odsouvá, zkoumá její výšku (kolenem) atp.“ (Růžičková, 2008, s.29-30).

3.1.1.2 Komunikace s nevidomým, kterého vede vodící pes

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých SONS uvádí desatero pro kontakt s nevidomým, kterého vede vodící pes. Také zmiňuje, že je nutné respektovat fakt, že nevidomý s vodícím psem má přístup do obchodů, restaurací, všech typů škol, školských a zdravotnických zařízení, úřadů a všech kulturních a sportovních zařízení. (www.sons.cz)

1. Nikdy vodícího psa nevyrušujte v jeho práci. Nikdy na psa nemlaskáme, nehvízdáme na něj, ani na sebe jiným způsobem neupozorňujeme.
2. Nikdy na vodícího psa nesaháme, nehladíme jej a nemluvíme na něj bez vědomí majitele.
3. Nikdy k sobě vodícího psa nevoláme.
4. Nikdy psa nekrmíme bez vědomí majitele.
5. Chceme-li pomoci člověku s vodícím psem, vždy oslovíme nejprve člověka
6. Pomáháme-li člověku s vodícím psem, nikdy nemanipulujeme se psem.
7. Jdeme-li po ulici se svým vlastním psem, nikdy mu nedovolíme vodícího psa obtěžovat, očíhávat ho či jinak vyrušovat v práci.
8. Míjíme-li vodícího psa se svým psem, máme svého psa vždy na vodítku.
9. Nastupujeme-li se svým psem do dopravního prostředku, vždy dáme přednost člověku s vodícím psem.
10. V dopravním prostředku umožníme umístění vodícího psa - uvolníme místo.

3.1.2 Komunikace s osobami slabozrakými a se zbytky zraku

„Jedinci slabozrací a se zbytky zraku jsou specifickou skupinou mezi zrakově postiženými především tím, že většinu informací se snaží získávat zrakovou cestou, která nedostačuje ve všech okamžicích a situacích. Během komunikace je nutné:

- Snažit se udržet oční kontakt, který může být v některých případech rušen projevy zrakově postiženého (např. nystagmem a jeho mimovolnými kmitavými projevy, nakláněním hlavy do dobrého zorného úhlu, natáčením hlavy atp.).
- Dodržovat zásady zrakové hygieny (dostatečnou mírou osvětlení či zastínění, barevní podmínky v místnosti, zásadu jasu a kontrastu atp.).“ (Růžičková, 2008, s.30).

3.2 Písemná komunikace

Tento typ komunikace nám umožňuje předávat své dojmy, pocity a názory svému okolí pomocí písma. U jedinců se zrakovým postižením je to především Braillovo písmo, které jim pomáhá při kontaktu s běžnou populací.

„Písemná komunikace je stále jednou z možností, jak udržovat kontakty se svými známými, kamarády a rodinou. I když v poslední době přebírají hlavní roli písemné komunikace technické prostředky, jako je počítač a na něm závislý e-mail, nebo mobilní telefon se svými sms zprávami, stále nejdůležitější roli při psaní bude mít Braillovo písmo.

Při psaní právy, dopisu i e-mailu je potřeba dbát jak na zásady pravopisu, tak také stylistiku psaní a naprosto běžnou formální stránku sdělení.“ (Růžičková, 2008, s. 30).

3.2.1 Braillovo písmo

„Písmo pro nevidomé se podle jeho vynálezce a průkopníka Luise Brailly nazývá Braillovo písmo nebo také bodové písmo.“ (Růžičková, 2008, s.30). „Luise Brail se narodil 4. ledna 1809. Sám byl nevidomým žákem Národního ústavu pro mladé slepce v Paříži. Ve svých šestnácti letech v roce 1825 vytvořil šestibodové reliéfní písmo pro nevidomé. Po

celých 25 let musel čekat na jeho uznání vedením ústavu. Teprve potom se začalo rozšiřovat do celého světa a bylo modifikováno na všechny světové jazyky.“ (Ludíková, 2006, s. 27).

„Braillovo písmeno je vytvořeno ze dvou vertikálních sloupců o třech bodech. Rozměry písmen zhruba odpovídají rozměrům ukazováků, kterými si čte. Soustava je skutečnou abecedou rozměrem i obsahem. Je plně ortografická. Je proto rovnocenná kterémukoliv kulturnímu písmu. Díky zvláštním znakům umožňuje plnohodnotný zápis ve vztahu k psaní velkým písmen, interpunkce, matematických znaků, ale celé řady dalších specifik.“ (Ludíková, 2006, s.28).

Růžičková (2008, s.31) uvádí, že kombinace tohoto šestibodu tvoří až 64 možností, které jsou základem jak pro psaní běžných textů, také tak notopisu, zkratkopisu či chemických zápisů atd.

3.2.2 Tyflotechnika

„Dnešní moderní doba s sebou přináší pokrok především v technických prostředcích umožňujících získávat informace pomocí jiných informačních kanálů než dříve.

Tyflotechniku je možno vymezit jako obor, který se zabývá pomůckami, které jsou určeny všem zrakově postiženým.“ (Růžičková, 2008, s.32).

Defektologický slovník (Edelsberger, 2000, s.367) vymezuje tyflotechniku jako „soubor přístrojů, zařízení a pomůcek umožňujících nevidomým alespoň do jisté míry kompenzovat chybějící zrak“.

3.2.2.1 Pichtův stroj

„Pichtův psací stroj je základním prostředkem pro dítě i později osleplého, pomocí kterého se učí psát slovní spojení, delší texty, matematické a jiné zápisy. Při návštěvě jakéhokoliv zařízení je zřejmé, že tato klasická pomůcka je čím dál tím více potlačována a nahrazována počítači.

Stroj je sestaven ze sedmi základních kláves a jedné zpětné klapky. Každá základní klávesa odpovídá jednomu bodu v šestibodové soustavě Braillova písma. Zbývající klávesa je mezerníkem.

Pichtův psací stroj známe jak obouruční, který je dnes rozšířenější, tak pravo- či levoruční“. (Růžicková, 2008, s.32).

3.2.2.2 Pražská tabulka

Defektologický slovník (Edelsberger, 2000, s.276) popisuje Pražskou tabulku jako přístroj, který se skládá ze dvou k sobě pevně připojených zinkových desek, mezi něž se vkládá papír. V horní desce jsou okénka, která velikostí odpovídají velikosti šestibodu a jejich výřezy napomáhají zasouvání bodátka (což je hřebík zasazený do dřevěného držáku, který slouží k psaní) na přesně určené místo. Přesně pod okénky horní desky jsou ve spodní desce dílčky, díky nimž se papír nepropíchne docela, ale zůstanou na něm pouze malé „vybouléniny“, jež jsou po vytažení a otočení čitelné. Na Pražské tabulce se tedy píše negativ. Právě proto, že papír je čitelný až po vytažení a otočení, je nutná specifická technika psaní. Na tabulce píšeme odzadu a zrcadlově obráceně, papír pak otáčíme kolem svislé osy.

„Mladí lidé však tuto pomůcku opouštějí a nahrazují její dostupnost praktičností notebooku či mobilního telefonu.“ (Růžicková, 2008, s.32).

3.2.2.3 Digitální čtecí zařízení pro nevidomé

„Digitální zařízení pro nevidomé je jiný název pro kompletní počítačovou sestavu, která slouží nevidomému uživateli. Vzhledem k tomu, že v současnosti je již počítač rozšířen do skoro každé české domácnosti, není se čemu divit, že po připojení k internetu patří mezi nejrozšířenější kompenzační pomůcky zrakově postižených.“ (Růžicková, 2008, s.32).

„Proto, aby mohl nevidomý jedinec využívat veškeré funkce, jež dnes počítačová technika nabízí, je zapotřebí v první řadě výkonný počítač. Tedy sestava, která bude mít v základních parametrech procesor rychlejší než 2 GHz, 1 GB RAM (paměť), 160 GB HDD (harddisk), DVD – RW a USB. Vzhledem k tomu, že počítač budou pravděpodobně využívat všichni členové domácnosti, bude dalším příslušenstvím jistě LCD monitor s vysokým rozlišením. K možnosti číst samostatně černostisk bude potřeba skener. Mezi hardwarová zařízení je možno zařadit také tzv. braillovský displej.“ (Růžicková, 2008, s.32).

„K předchozímu hardwaru je samozřejmě nutné doplnit také software (SW) – operační systém Windows XP, SW pro obsluhu skeneru, SW pro digitalizaci textu (OCR) – např. FineReader, SW pro zpracování textu – Microsoft Office, nebo jeho bezplatná alternativa FreeOffice. K všeobecně využívanému SW vybavení počítačů je potřeba doplnit software, jež umožní samostatnou práci s počítačem také nevidomému. Mezi tato zařízení patří tzv. odečítače obrazovky – screen-reader.“ (Růžičková, 2008, s.33).

„Odečítače obrazovky – hlasový výstup z počítače, který umožňuje nevidomému uživateli zjistit, co se nachází na řádku či části obrazovky, bez nutnosti kontroly zrakem. Pro hlasový výstup, tedy fakt, že počítač syntetickým hlasem předčítá řádek, slovo, hlásky) dle nastvení), na jehož začátku se nachází kurzor, jsou v ČR nejužívanější 3 programy – Hal od firmy Adeptech, Winmonitor, který je součástí celého komplexu SW programů pro zrakově postižené – OKO (firma Elvis) a JAWS (firma Galop).“ (Růžičková, 2008, s.33).

3.2.2.4 Braillový displej (řádek)

„Z technického hlediska zřejmě nejvyspělejší kompenzační pomůckou, fungující jen ve spojení s počítačem, je hmatový výstup, nazývaný mezi nevidomými uživateli spíše jako „braillový řádek. Setkat se můžete také s termínem hmatový displej. Jde o zařízení, na kterém se jednotlivě znaky z monitoru zobrazují v reliéfní podobě Braillova bodového písma. Nevidomý takto může číst každý text, který je v digitální podobě.“ (www.tereza.fjfi.cvut.cz/specialni-vypocetni-technika/#hmat).

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Nebojte se bílé hole aneb zásady komunikace a pomoci osobám se zrakovým postižením

Co se myslí tím, abychom se nebáli bílé hole. Nemáme se bát tohoto konkrétního předmětu nebo se nemáme bát člověka který u sebe bílou hůl má? Spíše jde o to, abychom neměli strach z toho, oslovit takového člověka, nabídnout mu pomoc či naopak nebát se, že tento člověk sám osloví nás. Tedy zkráceně – nemáme se bát komunikovat s osobami se zrakovým postižením.

Říká se to velice snadno, ale v konkrétní situaci je to už horší. Často nám na mysl přicházejí otázky jako: „Mám zrakově postiženému skutečně nabídnout pomoc? A jak?“ „Vidí aspoň můj obrys nebo nevidí vůbec nic?“ „Nelekne se, když na něj promluví?“ „Nebude mít na mě vztek?“...

Všechny tyto otázky jsou pochopitelné. Téměř nikdo v celé intaktní společnosti neví, jak se zachovat k člověku se zrakovým postižením, pokud se tedy tento člověk s osobami zrakově postiženými přímo nesetkává, např. v práci, ve škole, či blíže takovou osobu nezná (např. rodinný). S žádnými pokyny pro kontakt a komunikaci vůbec, se zrakově postiženými se na veřejnosti nesetkáme. Nenajdeme je ani zastávce, ani v dopravních prostředcích, ani se o nich nedočteme v novinách a neuvidíme je ani v televizních zprávách. Ba i dokonce v odborné literatuře narazíme na popis jakýchsi zásad pro komunikaci s osobami se zrakovým postižením jen velmi zřídka.

Není se proto čemu divit, že většina z nás se bojí kontaktu s lidmi s tímto postižením. Otázkou však zůstává, co s tím uděláme. Máme dvě možnosti. Buď můžeme dál tyto jedince přehlížet a doufat, že je dnes nikde na ulici nepotkáme, anebo se můžeme o těchto lidech se zrakovým postižením dovědět něco víc, můžeme alespoň trochu nahlédnout do jejich každodenních životů a pokusit se tak přemoci strach z bílé hole.

Záměrem praktické části je vytvoření příručky, která nám může pomoci překonat zábrany a možné obtíže v komunikaci s osobami se zrakovým postižením. Příručka je určena pro širokou skupinu lékařů, pracovníků v sociální sféře, pracovníků v dopravě, ale také všem rodičům, příbuzným a známým zrakově postižených osob. Distribuci tohoto manuálu bych tedy doporučila do zdravotnického, sociálního i školského resortu.

4.1 Obsah

1. Nebojte se bílé hole	27
2. Komu je příručka určena	29
3. Seznámení a komunikace s osobou se zrakovým postižením	29
3.1. Osoba nevidomá a komunikace s ní	29
3.2. Osoba slabozraká a komunikace s ní	31
4. Bílá hůl	32
4.1. Charakteristika	32
4.2. Kdo ji „nosí“	32
4.3. Bílá hůl s červenými pruhy	33
5. Možné problémové situace při komunikaci s osobou se zrakovým postižením	34
5.1. Běžné situace každodenního života	34
5.2. Na úřadě	38
5.3. V restauraci	39
5.4. Ve veřejné dopravě	40
6. Tak takhle raději NE	42
6.1 10 užitečných NE při pomoci zrakově postiženým	42
6.2 Omyly o nevidomých	43
6.3 Nezakrývejte nevidomým oči	46
7. Vodicí pes	48
7.1 Výcvik psa	49
7.2 Jak získat vodícího psa	49
7.3 Jak komunikovat s osobou, kterou vede vodící pes	50
8. Celkové zhodnocení příručky a jejího přínosu pro intaktní společnost	51
Seznam literatury	53

4.2 Komu je příručka určena

Tato „PŘÍRUČKA“ o zásadách komunikace s osobami se zrakovým postižením je určena především jedincům, kteří se s těmito lidmi nejvíce setkávají. Ať už jsou to číšníci v restauracích, sociální pracovníci na úřadě, cestující v autobuse či jiném dopravním prostředku. Může to být i chodec, který přechází přes cestu a můžete to být i Vy.

Určení je tedy už jasné – příručka je pro všechny, kteří se s osobami se zrakovým postižením znají, kteří s nimi pracují, studují, pro ty, kteří tyto osoby léčí i pro ty, kteří se o problematice zrakově postižených chtějí něco dozvědět.

A nemůžeme zapomenout ani na samotné osoby s tímto postižením. I oni mají právo vědět, jaké zacházení si zaslouží.

4.3 Seznámení a komunikace s osobou se zrakovým postižením

Nejprve bychom se měli obeznámit s tím, jakých stupňů může zrakové postižení dosahovat. V tyflopédii – tedy vědě, která se zabývá právě osobami se zrakovým postižením, klasifikujeme tyto jedince do 4 skupin : Osoby nevidomé, osoby se zbytky zraku, osoby slabozraké a osoby s poruchou binokulárního vidění.

4.3.1 Osoba nevidomá a komunikace s ní

„Osoby nevidomé jsou chápány jako kategorie osob s nejtěžším stupněm zrakového postižení a patří sem děti, mládež a dospělí, kteří mají zrakové vnímání narušeno na stupni nevidomosti (slepoty).

V angličtině i němčině se pro označení nevidomý - slepý používá pojmu blind.“

(Ludíková, 2006. s.198).

„Nevidomé osoby nemohou z okolního světa získávat informace cestou zrakovou, a tudíž jsou odkázány na využívání náhradních smyslů. Z pohledu užití speciálně pedagogických metod se hlavní stává kompenzace. Nevidomí pracují jak s nižšími kompenzačními činiteli, což jsou hmat, sluch, čich a chuť, tak současně i s vyššími

kompensačními činiteli, mezi které zejména patří myšlení, paměť, řeč, představivost, obrazotvornost.“ (Ludíková, 2006, s.199).

„Nevidomost výrazně ovlivňuje možnosti prostorové orientace a samostatného pohybu. K orientaci v prostředí využívají tito jedinci vedle průvodcovských služeb vidících i speciální techniky, zejména chůzi s bílou holí, dále různých prvků ozvučení prostředí, či hmatového popisu trasy“. (Ludíková, 2006, s.199).

KOMUNIKACE S NEVIDOMÝMI

„Základní principy a zásady během komunikace shrnul Pavel Werner (2007):

- Před každým, a to ať slovním nebo taktilním kontaktem, je třeba nevidomou osobu oslovit.
- Představit se, a to i v případě, že vás člověk zná (jsou např. situace, ve kterých nevidomý kontakt s vámi neočekává, a proto si vás nemusí hned zařadit.
- Mluvit přímo na člověka – je přece slušností s komunikačním partnerem udržovat oční kontakt, pokud toto ze zjevných důvodů nelze, stále zůstává daná zdvořilost nutností.
- Není nutno se vyhýbat slovům jako vidět, koukni, prohlédnout si (lépe než ohmatat, očichat) – jsou to zažitá slovní spojení, která již dávno nepředpokládají pouze získávání informací zrakovou cestou.
- Při popisech či pokynech používat směrové pojmy – je samozřejmé, že při ukazování rukou, bradou nebo dokonce jen pohybem toto nevidomý opravdu nevidí.
- Každý člověk chce být vnímán jako samostatná bytost – pozor na časté razení, fandění atp. (dospělý člověk samozřejmě potřebuje svou dávku chvály, ale není potřeba toto přehánět a dohánět do absurdit).
- Nevidomým nemanipulujeme (slovně informujeme, kam se má přesunout, posadit, postavit, atp.).
- Nepřemísťujeme jeho věci ani věci společné.
- Hlásit každý odchod během komunikace.
- Je potřeba okamžitá zpětná vazba (zde nestačí pokývnutí hlavou ani mávnutí rukou, je potřeba nějaké vokální vyjádření).“ (Růžičková, 2008, s.28).

4.3.2 Osoba slabozraká a komunikace s ní

„Kategorie osob slabozrakých představuje skupina dětí, mládeže a dospělých, kteří mají zrakové vnímání na stupni slabozrakosti.

Slabozrakost je nezvratný pokles zrakové ostrosti, tzv. vizu, který poskytuje jedinci nepřesné zrakové informace.

Obecně za slabozrakost je považováno orgánové postižení obou očí, které i při optimální brýlové korekci činí jedinci problémy v běžném životě.

„Slabozrakost ne nepříznivě projevuje v rozvoji vnímání, snížením, omezením či deformací zrakových schopností. Následkem je často vytváření nepřesných, neúplných nebo zkreslených představ. Problémy se mohou vyskytovat i v oblasti prostorové orientace. Slabozrací jsou ve směr v pohybu méně jistí a pomalejší.“ (Ludíková, 2006, s.199-200).

KOMUNIKACE SE SLABOZRAKÝMI

„Jedinci slabozrací a se zbytky zraku jsou specifickou skupinou mezi zrakově postiženými především tím, že většinu informací se snaží získávat zrakovou cestou, která nedostačuje ve všech okamžicích a situacích. Během komunikace je nutné:

- Snažit se udržet oční kontakt, který může být v některých případech rušen projevy zrakově postiženého (např. nystagmem a jeho mimovolnými kmitavými projevy, nakláněním hlavy do dobrého zorného úhlu, natáčením hlavy atp.).
- Dodržovat zásady zrakové hygieny (dostatečnou mírou osvětlení či zastínění, barevné podmínky v místnosti, zásadu jasů a kontrastu atp.).“ (Růžičková, 2008, s.30).

4.4 Bílá hůl

Defektologický slovník (Elsberger, 2000, s.121) popisuje bílou hůl jako kompenzační pomůcku pro prostorovou orientaci nevidomých. Dále uvádí, že pomocí hole zjistí nevidomý kvalitu terénu (okraj chodníku apod.), bariéru na komunikaci (sloup, závor apod.) a podle zvuku po úderu pozná i přibližnou rozlehlost prostoru.

„Význam hole po bezpečnost nevidomých se zvýšil po zavedení bílé hole jako výhradního označení nevidomých.“ (Elsberger, 2000, s.121).

4.4.1 Charakteristika

Dle Sjedené organizace nevidomých a slabozrakých by se mělo pro tuto pomůcku užívat pouze označení *bílá hůl*. Často přidávané přídavné jméno *slepecká*, je ve své podstatě zbytečné, protože v tomto významu jsou slova „slepecká“ a „bílá“ synonyma a opakuje se tak to, co se řeklo slovem „bílá“ a název se pak zbytečně prodlužuje.

I ve světě je termín „*Bílá hůl*“ (*White cane, Weisser stock*) naprosto běžný a zažitý a přívlastek „slepecká“ se nesetkáme.

Co bychom si měli především uvědomit je fakt, že jak u nás tak i v některých jiných zemích není termín „*slepec, slepý, či slepecká*“ přijímán často kladně, hlavně samotnými nevidomými, a pro některé z nich může toto označení mít dokonce až hanlivý význam.

4.4.2 Kdo ji „nosí“

Bílá hůl není určena jen pro nevidomé osoby. Taktéž může dobře sloužit jako pomůcka jedincům slabozrakým. Rozlišujeme různé druhy holí. Základní rozdělení bílých holí vychází z funkcí, které může bílá hůl plnit. ([www.svarovsky.cz /bila_hul.php](http://www.svarovsky.cz/bila_hul.php)).

a) Funkce signalizační

Signalizační funkcí se rozumí skutečnost, že **bílá barva** na holi upozorňuje kolemjdoucí a řidiče na osobu těžce zrakově postiženou. Na tuto okolnost je nutné brát ohled a v případě potřeby poskytnout pomoc. **Signalizační funkci splňuje každá bílá hůl.**

Jde-li nevidomá osoba s průvodcem (ať již člověkem či psem), není to běžná dvojice, která může okamžitě zastavit či naopak zrychlit, tak jak to provoz na komunikacích často vyžaduje. Proto je vhodné být označen bílou holí. Podobně slabozraká osoba, která rozpozná blížící se auto na 20 m (místo na 200 m) zvyšuje svoji bezpečnost, označí-li se (alespoň při přecházení vozovky) bílou holí. Častým průvodním jevem slabozrakosti může být snížení či ztráta schopnosti orientovat se v prostoru pomocí zraku při změně světelných podmínek (ať již při setmění nebo naopak při prudkém rozjasnění). V takové situaci je nutným doplňkem bílá hůl.

b) Funkce ochranná

Hůl upozorní v dostatečném předstihu na překážku a tím chrání tělo před případným střetem.

c) Funkce orientační

Hůl je prodloužením ruky – umožňuje vyhledávat orientační body a jiná důležitá místa na trase, rozpoznávat strukturu povrchu, udržovat kontakt s vodící linií. Tím napomáhá k prostorové orientaci a samostatnému pohybu nevidomých osob.

d) Funkce opěrná

Hůl jako prostředek opory pro osoby s pohybovým handicapem. (www.svarovsky.cz/rozdeleni.php).

4.4.3 Bílá hůl s červenými pruhy

Bílá slepecká hůl označuje již řadu let člověka se zrakovými obtížemi. Zvykli jsme si, že se nevidomí stávají samostatnými - orientují se podle zvuku semaforu, naváděcích majáčků, hlášení názvů stanic apod. Mezi lidmi s bílou holí však doposud jsou i ti, kteří pro svou sluchovou vadu na důležité zvuky nereagovali. Byli hluchoslepí ...

Jako hluchoslepí jsou označováni lidé, kteří mají současně sluchovou i zrakovou vadu různého stupně. Přestože hluchoslepý člověk nemusí být zcela nevidomý a neslyšící, je nucen překonávat značné obtíže.

Bílá hůl s červenými pruhy o šířce 100 mm představuje způsob, jak upozornit okolí na kombinovanou vadu, požádat o trpělivost a speciální pomoc.

S červeno-bílou holí vycházejí do ulic nejen hluchoslepí v České republice, ale též postižení v Anglii, Francii, Chorvatsku a Finsku. (www.tyfloservis.cz/cervenobila-hul.php).

4.5 Možné problémové situace při komunikaci s osobou se zrakovým postižením

Lidé se zrakovým postižením se denně musí vyrovnávat s bariérami různého druhu. Díky svému zrakovému deficitu nemají dostatek informací k tomu, aby byli schopni samostatně se pohybovat v neznámém prostředí či bez jakýchkoliv problémů zvládat běžné denní činnosti. Samozřejmě že míra samostatnosti každého z nich závisí na stupni zrakového postižení, jinak budou tyto bariéry vnímat jedinci nevidomí, jinak osoby se zbytky zraku. Záleží však na tom, jak se tyto lidé s těmito bariérami vyrovnávají, zda využívají vlastní techniky nebo absolvovali např. výcvik prostorové orientace a do jaké míry jsou „závislí“ na svém okolí.

Dle Ludíkové (2007, s. 20) uvažuje intaktní společnost především nad architektonickými bariérami osob se zrakovým postižením, je ale nutné si uvědomit, že vedle tzv. vnějších bariér se lidé s tímto postižením setkávají také s vnitřními bariérami, které vychází z neznalosti okolí a také neznalosti toho, jak se přítomní při prostorové orientaci mají chovat a jak mohou pomoci.

Můžeme se tedy teď společně podívat na různé každodenní situace těchto jedinců a pokusit se je hlouběji prostudovat, abychom zrakově postiženým už nikdy „nestavěli“ žádné bariéry.

4.5.1 Běžné situace každodenního života

Architektonické bariéry institucí

Co se nám vybaví, když se řekne architektonická bariéra. Jsou to schody? Většině lidí zřejmě ano. A co takové schody, byť by byly jenom tři, které vedou např. na úřad či do banky? Majitel takové instituce to nepovažuje za velký problém, na schody nainstaluje nájezdové lyžiny, v lepším případě šikmou rampu a s úsměvem nám oznámí, že tato instituce se právě

stala bezbariérovou. Jedná se však o velký omyl. Vozíčkář se v takovém případě sice do instituce dostane, ale otázkou zůstává, jaký prostor instituce skrývá uvnitř. Má více pater? Je záchod v přízemí? Bude se moci postižený dostat k odborníkovi, ke kterému potřebuje a který má svou kancelář v patře? A co ostatní jedinci s postižením jiným než tělesným?

Abychom mohli skutečně instituci označit za bezbariérovou, musíme se zaměřit na celou řadu změn. A jaké změny obnáší bezbariérovost instituce pro zrakově postižené?

„V první řadě je nutné zajistit dobrou navigaci k samotné instituci. Pro nevidomé to znamená na budově umístit ozvučení formou hlasového majáčku, který bude akusticky sdělovat klientovi, že se nachází před danou institucí. Pro ostatní kategorie osob se zrakovým postižením je potřebné, aby název instituce byl graficky zpracován tak, aby byl dostatečně velký, dobře čitelný, optimálně nasvícen a aby nedocházelo při slunečním svitu k odrazu a oslnění a následnému znemožnění přečtení názvu.“ (Ludíková, 2007, s.20).

„Po vstupu do budovy, pokud zde není permanentní informační služba, potřebuje osoba nevidomá akustickou navigaci k informačnímu panelu, který bude proveden v popisu formou slepeckého braillova písma či hlasové navigace.“ (Ludíková, 2007, s.20).

Nedílnou součástí vybavení vícepatrové instituce by měl být výtah. Opět je důležitá jak samotná akustická navigace k němu, tak vybavení výtahu v podobě braillova popisků pater. „O provozu výtahu, tedy otevírání či zavírání dveří, ale i o číslech pater, kde se právě nachází, by měl být klient formou hlasové zprávy informován. Pro samostatnou orientaci v rámci jednotlivých pater je nutné, aby dveře byly nejen popsány dostatečně velkým písmem, ale aby toto označení bylo doplněno opět braillovými popiskami, jež budou umístěny nad klikou příslušné místnosti.“ (Ludíková, 2007, s.20-21).

„Pro pohyb po chodbách instituce je žádoucí, aby se zde nacházelo minimum objektů, které mohou stát v cestě nevidomému.“ (Ludíková, 2007, s.21).

Vstup nevidomého do místnosti

Po vstupu nevidomého či těžce zrakově postiženého do místnosti bychom ho ihned měli upozornit na svou přítomnost a to nejlépe pozdravem, (nevidomého, kterého znáte, pozdravte jako první, i když je mladší než vy). K pozdravu je dobré připojit i oslovení, aby nevidomý věděl, že pozdrav patří právě jemu. Také je víc než užitečné, když se vstupujícímu

představíte, ulehčíte mu tak situaci, protože pro nevidomé osoby je velmi náročné pamatovat si všechny hlasy lidí okolo něj.

Pokud je v dané místnosti více osob, měli by se představit postupně všichni, popřípadě určit svou polohu.

V neposlední řadě by zrakově postiženému měla být popsána místnost, popřípadě místo, kam se má usadit. Při seznamování nevidomého s neznámým prostorem je důležité upozornit na předměty vyčnívající do prostoru.

Můžeme se dotyčnému nabídnout s pomocí odložení kabátu či tašky, avšak vždy musíme dbát nato, abychom zrakově postiženého informovali o tom, kam jeho věci pokládáme, aby při našem případném odchodu věděl kde své věci hledat. (Příloha č.1).

Pokud během rozhovoru či setkání s nevidomým potřebujeme opustit místnost, musíme to dotyčnému oznámit, abychom tak předešli trapným situacím.

Nevidomý s průvodcem

Doprovází-li nevidomého další osoba, je zásadní to, abychom vždy veškeré věci řešili přímo s nevidomým, nikoli s jeho průvodcem! Bohužel se této chyby často dopouštíme a neuvědomujeme si, jak svým bezohledným chováním zrakově postiženou osobu podceňujeme a ponižujeme. Průvodce není zástupcem nevidomého, je tu proto, aby případně pomohl dotyčnému v situaci, kdy si sám nebude jistý. To platí ve všech situacích, ať už při jednání na úřadě, v restauraci, na návštěvě u lékaře či za jiných okolností.

Pokud si osoba se zrakovým postižením při jednání přeje mít po boku doprovodnou osobu, musíme dotyčné osobě přítomnost na jednání povolit. Přesto však veškeré věci projednáváme vždy přímo s nevidomým, jehož se tyto věci týkají. Sice s námi např. neudrží oční kontakt, ale za své věci si je odpovědný sám a má právo na jejich projednání.

S průvodcem máme právo jednat o záležitostech nevidomého pouze v případě, kdy nám to sám nevidomý dovolí.

Nevidomý před přechodem pro chodce

Pokud potkáme nevidomou osobu před přechodem pro chodce s neozvučeným semaforem, případně u přechodu bez signalizačního značení, můžeme nevidomému nabídnout svou pomoc. I v tomto případě bychom však měli respektovat jistá pravidla. Nejprve se otážíme nevidomého, či naši pomoc skutečně potřebuje. Je možné, že se setkáme s nevidomou osobou, která tuto trasu denně absolvuje a tudíž ji už velmi dobře zná, ví, na co se má připravit a co očekávat, takže naše pomoc je zde téměř zbytečná.

Jindy se může také jednat o osobu, která nemusí mít momentální potřebu přechod využít a jenom se zastavila ke krátkému odpočinku nebo čeká na tramvaj.

Pokud se však opravdu ujistíme o potřebě naší pomoci a nevidomá osoba nám dovolí, abychom ji tuto pomoc nabídli, řídíme se opět doporučenými pokyny. Zrakově postiženého nebudeme strkat před sebou, ani se nebudeme dotýkat jeho bílé hole. Nabídneme mu rámě, aby se nevidomá osoba mohla „zavěsit“ a bezpečně, beze spěchu ji převedeme na druhou stranu. Jdeme první, nevidomá osoba nás bude následovat. (Příloha č.2).

Stejně tak se nám může stát, že před přechodem potkáme nevidomého, kterého vede vodící pes. Zde není naše pomoc potřebná. Pokud se však jedná o přechod s neozvučeným semaforem, můžeme nevidomého upozornit např. pokynem: „Svííí zelená, můžete přejít.“ Vodící pes, přestože je v mnoha ohledech nenahraditelný a spolehlivý průvodce, nepozná barvu na semaforu. (Příloha č.3).

Pokud si nejste jisti, zda děláte vše správně, nezapomínejte, že na řešení problému jste dva. Je víc než pravděpodobné, že nevidomá osoba se ocitla v podobné situaci již několikrát, proto se nemusíte bát zeptat se na radu.

Neupravený nevidomý

Může se také stát, že potkáme nevidomého, který je nějakým způsobem neupravený. Např. mu uvízl list ve vlasech, má ušpiněné tričko od jídla nebo má zablácenou botu. Stejně tak jako my, chce nevidomá osoba vypadat dobře a dobře se tedy i cítit. Vzhledem k jejímu zrakovému deficitu však nemůže neustále kontrolovat svůj vzhled tak jako my pouhým pohledem.

Proto je pro nevidomou osobu přínosné, pokud ji na takovou neupravenost slušně a citlivě upozorníme. Především ženská populace Vám bude vděčná. Věřte, že ani Vy byste nechtěli celý den ve městě či na jednání strávit s listím ve vlasech jen proto, že jste o tom nevěděli a že Vás na to nikdo neupozornil. (Příloha č.4).

4.5.2 Na úřadě

Jednání s nevidomým

„Pokud je to možné, tedy když se ví, že toto jednání bude probíhat, je vhodné, aby se jednající na průběh schůzky s osobou se zrakovým postižením pečlivě připravil. Prvně by si měl opatřit všechny dokumenty, které bude při jednání potřebovat, aby v průběhu nemusel odcházet do jiných místností a nechávat nevidomého čekat v pro něj neznámém prostředí. Dobré je také si promyslet průběh jednání z pohledu návaznosti jednotlivých úkonů, aby se v nich klient mohl dobře orientovat. Na počátku samotného jednání by měl být zrakově postižený seznámen s plánovaným průběhem jednání, měl by být informován, proč toto jednání probíhá, co je cílem, s jakými dokumenty se bude pracovat.“ (Ludíková, 2007, s.22-23).

„Při samotném jednání by se měl jednající vždy ujistit, že klient všemu rozumí a pokud tomu tak není okamžitě, měl by situaci objasnit. Jednající by měl vždy projednané shrnout a zopakovat závěry, a to i v dílčích otázkách. Současně by se měl klienta zeptat, zda s uvedenými závěry souhlasí. Pokud při jednání je třeba používat některé odborné výrazy, měl by se jednající ujistit, že klient jejich obsahu rozumí. Pokud tomu tak není, je nutné, aby výrazy byly adekvátně vysvětleny.“ (Ludíková, 2007, s.23).

Nevidomá osoba a písemný materiál

„Tato situace musí být řešena jinak ve vztahu k osobám nevidomým a jinak k osobám slabozrakým a se zbytky zraku. Nevidomé osoby, pokud by měli mít možnost zcela samostatně pracovat při jednání s písemnými dokumenty, je třeba, aby tyto byly přepsány do bodového braillova písma. Jinou možností je, že dokumenty budou k dispozici v digitální formě a nevidomý bude moci využívat PC s odpovídajícím softwarem. Ve většině případů

bude ale nutné, aby dokumenty byly kompletně, tedy doslovně, nevidomému čteny, což může jeho průvodce nebo pokud nevidomý souhlasí i jednající. Je třeba zdůraznit, že přečtení musí být zcela kompletní a srozumitelné“. (Ludíková, 2007, s.23).

„Pokud nemá nevidomý s sebou vidícího průvodce a chce si dokumenty prostudovat, má právo je získat a nemůže být nucen k jejich podpisu, pokud si není jistý, že jim dostatečně rozumí či pokud má nějaké pochybnosti.

Slabozrací či jedinci se zbytky zraku potřebují, aby mohli s písemnostmi adekvátně nakládat, jejich provedení ve velikosti písma, kterou jsou schopni dobře číst, či potřebují mít možnost využívat zvětšující optiku. Konečně další možností je opět digitalizace, kde by tito klienti využívali PC se zvětšovacím softwarem“. (Ludíková, 2007, s.23-24).

Při podepisování úředních listin jedince se zrakovým postižením nejprve seznámíme v obsahem dokumentu a ujistíme se, že všemu porozuměl. Pokud je na listině nutný jeho podpis, navedeme mu ruku na místo, kde se má podepsat. Lze využít různých pomůcek, které se používají při podepisování, aby se nevidomý držel řádku.

4.5.3 V restauraci

V restauraci přichází do komunikačního styku s nevidomými především personál. „Nevidomý v restauraci obvykle potřebuje pomoc při vyhledání místa, šatny nebo věšáku. Vítanou informací je popis uspořádání jídla na talíři, stačí uvést směry z pohledu nevidomého (vlevo maso, vpravo brambory, nahoře zelenina, dole vejce). O uspořádání předmětů na stole se s nevidomým také dohodněte. Řekněte mu také, jestli je s vámi u stolu ještě někdo jiný.“ (www.nevidomimezinami.cz/main/nevidomimezinami/Texty/Jak_pomahat/Nez_nabidnete_pomoc/Mozna_nevite.wiki).

Pokud nevidomý přišel do restaurace se svým průvodcem či blízkou osobou, opět bychom se měli vyvarovat časté chyby projednávání výběru jídla či způsobu placení s doprovodnou osobou. V případě, kdy je nevidomá osoba sama, pomůže jí, když se se servírkou např. dohodnou, jak na ni dotyčná osoba může v průběhu návštěvy restaurace zavolat. Jídelní lístek může podat přímo do rukou a pokud to nevidomá osoba dovolí, může servírka či číšník jídelní lístek i přečíst. Veškeré další úkony servírování je dobré komentovat. Např. „Prosím pane, tady je váš nápoj“. „Přístroje jsou u vaší pravé ruky“...atd. Nevidomý se

tak lépe orientuje a my tak snižujeme riziko, že se nevidomí ušpiní či převrhne sklenici s nápojem.

I zde platí pravidlo, že na problémovou situaci jsme dva. Pokud si nevíme rady, nemusíme se bát nevidomého jednoduše zeptat.

4.5.4 Ve veřejné dopravě

Nastupování a vystupování

„Při nástupu nebo výstupu z hromadných dopravních prostředků nevidomému popište situaci, pomozte mu například najít madlo na křídle dveří nebo madlo uprostřed nástupního prostoru a pak jděte jako první. Pokud to volný prostor dveří umožňuje a vy budete nastupovat ve dvojici vedle sebe, pak nastupujte kolmo na hranu schodů tak, že jdete o schod napřed a nevidomý se vás přidržuje za paži. Nástup doplňujte slovním popisem.

Po nástupu se chytněte madla nebo tyče a nevidomý výše popsáním způsobem vyhledá totéž madlo nebo tyč, aby se mohl bezpečně držet. Nejprve nevidomému pomozte nalézt tuto pevnou oporu a pak se teprve domlouvějte, jestli potřebuje sedět.“

„Při nástupu do osobního automobilu se s nevidomým předem dohodněte, jak mu můžete pomoci. Někdo uvítá, když mu pomůžete nalézt kliku zavřených dveří, jiný bude například hledat horní rám dveří otevřených.“

(www.nevidomimezinami.cz/main/nevidomimezinami/Texty/Jak_pomahat/Nez_nabidnete_pomoc/Mozna_nevite.wiki).

„Před vstupem na eskalátor se s nevidomým předem dohodněte, jakou pomoc od vás potřebuje. Někdo vás požádá o pomoc s vyhledáním začátku eskalátoru, pak prozkoumá situaci pomocí hole a nastoupí i vystoupí sám. Jiný nevidomý uvítá, když na eskalátor budete vstupovat společně. V tom případě je důležité zastavit se těsně před vstupem na eskalátor a vstupovat na něj po pokynu nevidomého, až bude mít dostatečně situaci pod kontrolou. Dohodněte se s nevidomým, jestli se na eskalátoru chce držet vás nebo madla. Celá akce může předem vypadat složitěji a nebezpečněji, než tomu ve skutečnosti bude.“

(www.nevidomimezinami.cz/main/nevidomimezinami/Texty/Jak_pomahat/Nez_nabidnete_pomoc/Mozna_nevite.wiki).

„Rovněž při nástupu do soupravy metra se s nevidomým předem dohodněte, jakou pomoc od vás očekává. Pokud nastupujete jako dvojice vedle sebe, snažte se stát čelem ke dveřím soupravy, abyste mohli nastupovat kolmo. Nebezpečný prostor mezi vozem a nástupištěm nevidomému ohlaste krátce před tím, než ho budete překračovat, aby nevidomý mohl na pokyn reagovat. Nevidomému pro vyhledání nebezpečného meziprostoru může dobře posloužit bílá hůl. Někteří nevidomí uvítají, když jim pomůžete, aby si rukou našli boční stěnu stojícího vozu těsně u dveřního prostoru a sami si pak řídí nástup.“ (www.nevidomimezinami.cz/main/nevidomimezinami/Texty/Jak_pomahat/Nez_nabidnete_pomoc/Mozna_nevite.wiki).

Jak ukázat místo k sezení

Pokud se setkáme se zrakově postiženou osobou v tramvaji, ve vlaku či v autobuse, ve kterých je více volných míst k sezení, můžete ji na to upozornit. Pro zrakově postižené je skutečně lepší, pokud sedí, protože při prudším zabrzdění dopravního prostředku nejsou schopni tak rychle nalézt stabilizovanou oporu.

Je vhodné, pokud se úkolu „hledání“ vhodného místa k sezení pro zrakově postiženého ujme jedna osoba. Jakmile se do toho vloží i ostatní cestující a začnou nevidomým otáčet a usazovat jej, dotyčný naprosto ztratí orientaci.

Přitom je to velmi jednoduché. Zeptáme se nevidomého, zda má zájem si sednout a zároveň ho informujeme o tom, že je v dopravním prostředku volné místo. Pokud nevidomá osoba souhlasí, položíme mu ruku na opěradlo. Nevidomý sám zjistí polohu sedadla a bez obtíží se usadí. (Příloha č.5).

Základem úspěchu pomoci osobám se zrakovým postižením je správná komunikace s těmito lidmi. „Pokud nejsou přijímání a není s nimi jednáno jako s osobami, které mají rovnocenné postavení s ostatními, nepomůže ani sebelepší a dokonalejší odstranění architektonických bariér. Osoby se zrakovým postižením jsou jedni z nás, jsou stejně schopní jako my, ale potřebují jen některé věci jinak zprostředkovat a v nás osobách vidících najít oporu, ne charitativní přístup.“ (Ludíková, 2007, s.24_25).

4.6 Tak takhle raději NE

Již jsme se alespoň krátce podívali na to, jak bychom se měli správně zachovat v určitých situacích při kontaktu s osobou se zrakovým postižením. Velmi důležitá jsou však také doporučení, která nás upozorňují na to, na co bychom si měli při komunikaci se s touto osobou dát pozor, abychom ji nevystavovali zbytečnému ponížení a ze sebe tak neudělali naprosté „hlupáky“.

4.6.1 10 užitečných NE při pomoci zrakově postiženým

Deset užitečných NE nevidomého chodce těm, kteří mu chtějí smysluplně pomoci: (www.nevidomimezinami.cz/main/nevidomimezinami/Texty/Jak_pomahat/Nez_nabidnete_pomoc/Deset_NE.wiki)

1. Nechytejte mne, prosím, nikdy za bílou hůl! Je to stejné, jakoby vám někdo za chůze náhle zakryl oči.
2. Nechytejte mne za předloktí nebo zápěstí ruky držící bílou hůl. Znesnadnilo nebo znemožnilo by mi to sledovat holí prostor před sebou.
3. Nesnažte se mne strkat před sebou jako skříň. Jděte jako první a já půjdu za vámi.
4. Neřešte věci týkající se mne s mým průvodcem, hovořte rovnou se mnou.
5. Netahejte mne za rukáv a jiné části oděvu, pokud mi chcete pomoci. Raději mi nabídněte svou paži.
6. Nepoužívejte místo slovní odpovědi gesta, neříkejte „támhle“, není to nic platné.
7. Nepomůžte mi výkřik „tam nemůžete“ nebo „to nezvládnete“. Místo toho mi můžete pomoci „najít cestu“ a „zvládnout to“.
8. Neuvádějte mne do rozpaků uznale zamýšlenými výroky typu „to já ve vaší kůži bych si určitě něco udělal“.
9. Nespěchejte, když mi chcete pomoci, pokud to není z bezpečnostních důvodů nutné. Spěch bezpečné snadno změni v nebezpečné.
10. Nebojte se nabídnout mi pomoc. Zeptejte se, co a jak potřebuji, a předchozí NE budou odstraněna.

4.6.2 Omyly o nevidomých

Mnozí z nás neustále žijí v přesvědčení, že nevidomý člověk je úplně jiný než my. Nevidomý totiž nevidí, nedokáže si utvořit představu o okolním světě a v mnohých případech ani zvládnout samostatný pohyb či sebeobsahu. Také se setkáváme s názorem, že postižení lidé si nemohou užívat života a být šťastní. Většina těchto přesvědčení a názorů je však mylných. Lidé s postižením jsou často daleko schopnější vyrovnat se se svým handicapem lépe než my a tudíž jsou schopni si i život lépe užívat.

Tato mylná přesvědčení nás však upozorňují na to, jak málo o lidech s postižením víme.

Můžeme se tedy podívat na některé příklady omylů o nevidomých, kterým mnozí z nás věří a které nás od poznání zrakově postižených tak vzdalují:

1. OMYL: Člověk je buď vidící, a pak vidí vše jako ostatní, anebo je nevidomý (slepý), a pak nevidí vůbec nic.

SKUTEČNOST: Mezi normálním "viděním" a úplnou slepotou existuje zřejmě nekonečně mnoho variant různě závažných postižení zraku. Přitom míra tohoto postižení nemusí být na první pohled patrná. Například někteří těžce slabozrací lidé mohou mít velké potíže s bezpečným pohybem na ulici, aniž by to kdokoli kolem nich tušil.

2. OMYL: Kdo používá bílou hůl, ten nic nevidí.

SKUTEČNOST: Mnozí uživatelé bílé (slepecké) hole mají nějaký zbytek vidění, třeba schopnost rozlišit světlo od tmy, zpozorovat velké předměty v těsné blízkosti před sebou při určitých světelných podmínkách atd. Někteří těžce slabozrací lidé mohou při samostatném pohybu využít bílou hůl a mnozí nevidomí v doprovodu průvodce bílou hůl nepoužívají.

3. OMYL: Ve společnosti nevidomého by se nemělo mluvit o barvách a jiných zrakových vjemech. Je třeba se důsledně vyhýbat slovu "slepota" a obrátům "podívej se", "uvidíme se" apod.

SKUTEČNOST: Není tomu tak. Mluvte přirozeně, i nevidomí běžně používají výrazy spojené s vizuálními vjemy v jejich doslovném i přeneseném významu. Nadměrná snaha "nezranit" zrakově postiženého zdánlivě nevhodnými výrazy může ve skutečnosti komplikovat komunikaci a vést k nepříjemným pocitům na obou stranách.

4. OMYL: Nevidomí lidé mají zvláštní schopnosti: např. "šestý smysl", hudební sluch a nadání poznat z hlasu povahu člověka.

SKUTEČNOST: Slepota nezaručuje žádné zvláštní schopnosti, může však být silným podnětem ke cvičení jiných smyslů a různých dovedností. Veřejnost obvykle zná spíše úspěšné nevidomé, kteří některé své schopnosti dovedli do mimořádné dokonalosti, což může vést ke klamné představě, že tyto schopnosti jsou dány všem nevidomým.

5. OMYL: Ztráta zraku způsobuje automaticky úplnou závislost na ostatních lidech. Proto je nevidomý vždy vděčný za každou sebemenší pomoc.

SKUTEČNOST: Mnoho nevidomých usiluje o maximální míru nezávislosti. Řadu činností, včetně cestování, studia a zaměstnání, vykonávají relativně samostatně. Nevidomí jsou samozřejmě lidmi různých povah. Nevyžádaná nebo nevhodně poskytnutá "pomoc" tedy nemusí vyvolat vděčnou reakci. Někteří nevidomý takovou pomoc dokonce razantně nebo i hrubě odmítnou, to však neznamená, že jiní ji neuvítají.

6. OMYL: Všichni nevidomí žijí mimo "vizuální kulturu". Nesledují televizi, doma nemají knihy a fotografie a nezajímají se o ně.

SKUTEČNOST: Někdy to tak je, jindy ale ne. Mnozí nevidomí sledují televizi, někteří čtou běžné knihy pomocí speciálních čtecích zařízení pro nevidomé, jiní mají svou sbírku fotografií bližních, třeba aby je mohli někomu ukázat.

7. OMYL: Nevidomí lidé se nezajímají o svůj vzhled, není vhodné upozornit je na případné znečištění nebo jiné nedostatky oděvu. Připomnělo by jim to smutný fakt, že nevidí.

SKUTEČNOST: I nevidomí se většinou o svůj vzhled zajímají a vaše taktní upozornění na nějaké výrazné znečištění oděvu jim může pomoci. Hodně záleží na vašem vztahu k dotyčnému a na citu pro to, jak takovou záležitost sdělit.

8. OMYL: Při rozhovoru s nevidomým se mu nemusíte dívat do očí. Důležitější je mluvit hodně nahlas směrem k jeho uchu.

SKUTEČNOST: Mluvit s nevidomým jako s kýmkoliv jiným je předpokladem k tomu, aby se jako kdokoliv jiný cítil, tedy aby byl v rozhovoru rovnocenným partnerem a nemusel o toto postavení zbytečně usilovat nebo se ho vzdávat. V nepřehlednější situaci může nevidomému pomoci oslovení, případně lehký dotek na předloktí, aby věděl, že mluvíte právě k němu.

9. OMYL: Většina dospělých nevidomých žije v ústavech a není schopna se jakkoliv zapojit do práce.

SKUTEČNOST: Většina nevidomých nejen že nežije v ústavech, ale určitě v nich ani žít nechce. Podobně lze říci, že mnoho nevidomých nechce být nezaměstnanými, ale bohužel nezaměstnanými jsou.

10. OMYL: Každý nevidomý ocení, když si bude moci ohmatat váš obličej, aby si vás dokázal lépe představit.

SKUTEČNOST: Hmatový vjem nevidomému nejspíše neumožní představit si reálnou podobu vašeho obličeje. Zejména pokud nevidí už od narození a nemá zrakovou představu obličeje. Navíc může být tento hmatový experiment oboustranně rozpačitým až nepříjemným zážitkem.

11. OMYL: Nevidomého zajímá jen to, na co si může bezprostředně sáhnout. Popisování předmětů a celých scenerií, které mu přímým vnímáním nejsou přístupné, tedy nemá žádný smysl a jen nevidomého zbytečně uvede do rozpaků.

SKUTEČNOST: Mnohé nevidomé velmi potěší možnost seznámit se hmatem s předměty, které jsou pro vidící zcela samozřejmé a hmatově nezajímavé. Neplatí to ale o všech nevidomých. Mnozí nevidomí budou potěšeni popisem toho, co nejen nevidí, ale co nelze hmatem dostatečně poznat (krajina, stavby, křehký květ...).

12. OMYL: Nevidomý není schopen sledovat, co se kolem něho děje. Proto je možné se o něm v jeho přítomnosti bavit ve třetí osobě ("Co on - potřebuje něco?").

SKUTEČNOST: Někdy nevidomý jen s obtížemi rozliší, co se kolem v rušném prostředí děje. Přesto je vždy na místě hovořit s ním a nikoliv o něm jako o věci nebo nesvéprávném jedinci.

13. OMYL: Schopný nevidomý nepotřebuje žádnou pomoc.

SKUTEČNOST: Každý nevidomý někdy potřebuje pomoc, i když rozdíly v rozsahu a druhu pomoci mezi nevidomými jsou veliké. Někteří svou potřebu pomoci neradi přiznávají jiným i sobě.

(www.nevidomimezinami.cz/main/nevidomimezinami/Texty/Jak_pomahat/Nez_nabidnete_pomoc/Opravnik.wiki).

4.6.3 Nezakrývejte oči nevidomým

Ano, čtete správně, nezakrývejte nevidomým oči. Že to nejde? Ale ano. Jen se zkuste sami poučit z těchto příběhů nevidomých:

Příběh 1.

Jak lze nevidomému zakrýt oči? Jednoduše. Stačí vyřadit z provozu to, co mu na ulici zrak nahrazuje, tedy zneškodnit jeho hůl. Nebo zneškodnit ruku hůl držící. Mám uvést příklady?

Jdu po chodníku a blížím se ke vstupnímu schodišti mně dobře známé budovy. Těsně před hledaným prvním schodem ke mně přiskakuje mladá žena, uchopí mou pravou ruku s holí a prudce s ní škubne nahoru právě v okamžiku, kdy bych holí asi nahmatal počátek schodů. Tím zlikviduje můj "prodloužený hmat", jehož funkci hůl plní, a zbaví mě možnosti upozorovat, kde přesně schodiště začíná. Jak reagovat?...

Lze ...plnou silou napadenou ruku tlačit opačným směrem a udržet tak hůl v žádoucí poloze, ale tlak vyvolává křečovitost a snižuje možnosti citlivého vnímání změn povrchu. Výsledek je pak stejný. Lze také hůl rychle převzít druhou rukou a začít s instruktáží. Tuto metodu volím nejčastěji a obvykle se ukáže, že dotyčná měla dobrý úmysl naznačit mi směr pohybu nahoru popřípadě zabránit nežádoucímu zakopnutí holí o nebezpečný schod.

Při nástupu na eskalátor to bývá ještě dobrodružnější, obzvláště u toho, co se řítí někam dolů do pekel. Tehdy nezkušený průvodce ruku s holí náhle tlačí prudce nahoru, aby nedošlo ke kontaktu hole s místem, kde začíná pohyb schodiště. Tím mě, snad ve snaze vyhnout se nějakému nebezpečí, zbaví kontaktu s terénem a já nezjistím, kde přesně je onen přechod z pevného na pohyblivé. Tím pádem mohu vstoupit na pohyblivou část v okamžiku, kdy čekám ještě pevnou. Nepříjemný pocit, když vám najednou ujíždí půda pod nohama.... Žádám proto čtenáře těchto řádků: Nezakrývejte nevidomým oči!

(www.nevidomimezinami.cz/main/nevidomimezinami/Texty/Jak_pomahat/Nez_nabidnete_po_moc/Nezakryvejte.wiki).

Příběh 2.

Nastoupím do vozu metra a hned u vchodu se opřu ze strany o bok sedadel. Za sebou sice ucítím nějaký pohyb, jako by se někdo zvedal a přecházel jinam, ale nevěnuji tomu příliš pozornosti. Následující stanici si za mnou na volné místo sedá přistoupivší cestující. Tak přece jen, zase mi někdo uvolnil místo a já se to nedozvěděl. "Aha, zase jeden Němec." Všimněte si toho malého "n". Němcem nemyslím turistu ze SRN, ale člověka, který je němý. Kdyby totiž nebyl němý, nejspíš by mi klepnul na rameno nebo se dotknul mé paže a oznámil by mi, že si jde sednout jinam a já si mohu sednout na jím uvolněné místo....

Tentokrát pro změnu vystupuji z vozu metra a najednou mou pravou paží stiskne svěrák. Ne s velkým "S", ne pan Zdeněk Svěrák, ten by jistě také promluvil a pronesl nějaké laskavé a humorné slovo. Tento "svěrák" nepromluví ani v dalších minutách. Drží mě pevně, až bych měl chuť říct "Au!", ale neřeknu. Jsem přece chlap a ten němý člověk je chudák z té situace zaskočenější než já. Vážím si toho, že přes svůj vlastní handicap pomáhá nevidícímu bližnímu. Proto se ani já nic neptám. Mohl bych ho otázkou, na kterou by nemohl odpovědět, úplně rozhodit. To by ode mne nebylo fér. Tak mlčíme oba, on mě vláčí přestupními chodbami z trasy metra B na trasu A vždy v zatáčce učiní pokus o modřinu na mé paži. Mlčím v té věci a průvodce mlčí se mnou, co by taky měl dělat, chudák němý. Nikdy jsem netušil, kolik je u nás němých lidí...

(www.nevidomimezinami.cz/main/nevidomimezinami/Texty/Jak_pomahat/Nez_nabidnete_po_moc/Nezakryvejte.wiki).

4.7 Vodící pes

Vodící pes je jednou z „kompenzačních pomůcek“ pro samostatný pohyb zrakově postižených lidí a to nejen zcela nevidomých, ale i slabozrakých nebo se zbytky zraku.

Úkonů, které musí vodící pes během výcviku zvládnout, je asi třicet. Učí se obcházet překážky, zastavit na kraji chodníku, jezdit hromadnou dopravou, nevšímat si nedůležitých podnětů. V centru města se učí zvládat všudypřítomný hluk, dopravu, opravy chodníků, eskalátory a spoustu dalších záludností, které na něj a jeho pána budou každý den číhat. Jeho práce vypadá jednoduše, ale od psa vyžaduje obrovské soustředění. Musí se chovat jako vůdce schopný samostatného rozhodování a zároveň jako poslušný pes svého pána. Již ve výcviku musí zvládat vodit svého instruktora bez zrakové kontroly.

Pro bezpečný pohyb této dvojice - člověk a pes je tedy nezbytná dokonalá vzájemná souhra, které musí předcházet perfektní příprava psa i vyčerpávající proškolení budoucího majitele vodícího psa. (www.vodicipsi.cz/nasecinnost.htm).

4.7.1 Výcvik psa

Ve všech oblastech kynologie platí, že pokud se cvičiteli se psem "dobře dělá", i výsledky se většinou velmi brzy dostaví.

U výcviku vodících psů tomu tak vždy není. Vstřícní, aktivní, neúnavní psi nebývají v tomto výcviku nejúspěšnější. Cvičitel může být se svou prací spokojen, ale on si pejska nepřipravuje pro sebe. Vycvičený pes přijde do rukou člověku, který většinou nemá žádné zkušenosti se psem, potřebuje společníka a průvodce -"pomůcku", stává se na něm do určité míry závislý. Pes proto musí mít ve své povaze takové vlastnosti, které toto zaručí.

Často ještě slyšíme na ulici od kolemjdoucích "ten pes je ale chudák, podívejte, jak je smutný!". Skutečnost je ovšem taková, že jeho výraz odpovídá klidnému psu, bez přehnané aktivity a pokud možno bez jakýchkoli vedlejších zájmů. Tito psi milují svého pána a svojí klidnou a trpělivou prací mu jsou ochotni kdykoliv dělat průvodce tak, jak byli během výcviku připraveni.

Finanční náklady na tuto přípravu jsou hodně vysoké, ale je potřeba vzít v úvahu, že se do tlapek vycvičeného psa vkládá přinejmenším zdraví zrakově postiženého člověka.

Pro psa se musí člověk stát tím nejpříjemnějším partnerem, neboť jen tehdy je pes schopen pracovat s ochotou a radostí. Přítomnost většího množství psů ve výcvikovém středisku zase napomůže včas vytipovat případné konfliktní jedince, kteří by měli tendence napadat jiné psy. I tato vlastnost je u vodícího psa naprosto nepřijatelná. (www.vodicipsi.cz/vycvikpsu.htm).

4.7.2 Jak získat vodícího psa

Vodící pes pro nevidomé je dle vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí č.182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení, kompenzační pomůckou. Jeho pořizovací cena je hrazena až do výše 100% sociálními odbory úřadů s rozšířenou působností (městské a obvodní úřady). Na přidělení příspěvku na vodícího psa má nárok občan ČR, který je z důvodu svého zrakového postižení držitelem průkazu mimořádných výhod 3. stupně (ZTP/P).

Cena předávaného vodícího psa se v současné době pohybuje kolem 190 000,-Kč. (www.vodicipsi.cz/jakziskatpsa.htm).

4.7.3 Jak komunikovat s osobou, kterou vede vodící pes

Je také důležité uvědomit si, že existují jistá pravidla, která nám doporučují správný kontakt s nevidomým, kterého vede vodící pes. Tato pravidla jsou důležitá a měli bychom se jimi vždy bezpodmínečně řídit, abychom byť nevědomky neodvedli pozornost psa a neohrozili tak zdraví nevidomého.

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých SONS uvádí desatero pro kontakt s nevidomým, kterého vede vodící pes. Také zmiňuje, že je nutné respektovat fakt, že nevidomý s vodícím psem má přístup do obchodů, restaurací, všech typů škol, školských a zdravotnických zařízení, úřadů a všech kulturních a sportovních zařízení. (www.sons.cz)

1. Nikdy vodícího psa nevyrušujte v jeho práci. Nikdy na psa nemlaskáme, nehvízdáme na něj, ani na sebe jiným způsobem neupozorňujeme.
2. Nikdy na vodícího psa nesaháme, nehladíme jej a nemluvíme na něj bez vědomí majitele.
3. Nikdy k sobě vodícího psa nevoláme.
4. Nikdy psa nekrmíme bez vědomí majitele.
5. Chceme-li pomoci člověku s vodícím psem, vždy oslovíme nejprve člověka
6. Pomáháme-li člověku s vodícím psem, nikdy nemanipulujeme se psem.
7. Jdeme-li po ulici se svým vlastním psem, nikdy mu nedovolíme vodícího psa obtěžovat, očíhávat ho či jinak vyrušovat v práci.
8. Míjíme-li vodícího psa se svým psem, máme svého psa vždy na vodítku.
9. Nastupujeme-li se svým psem do dopravního prostředku, vždy dáme přednost člověku s vodícím psem.
10. V dopravním prostředku umožníme umístění vodícího psa - uvolníme místo.

5 Celkové zhodnocení příručky a jejího přínosu pro intaktní společnost

„Nebojte se bílé hole!“

Vracím se teď k úvodu této příručky a ke stanovení cílů, které jsem si dala. Možná jsem je splnila, možná ne. Možná se mi podaří změnit celý svět a možná nikoho. Nevím kolik lidí tuto příručku bude číst, kolik z nich si z ní něco vezme a kolik lidí mé řádky ovlivní.

I kdyby však má práce nezaujala ani jednoho jediného člověka, přesto budu vděčná, že jsem měla už jenom tu možnost na toto téma psát a přiblížit se tak životu jedinců se zrakovým postižením. Nahlédnout do jejich snů, jejich přání a pohledu na svět, ve kterém žijí. Ne vždy to však bylo příjemné. Lidé s postižením, ať už je to postižení jakéhokoli druhu, budou vždy méně či více odkázáni na naši pomoc. Bohužel této potřebné pomoci se jim však dostává jen ve velmi malém množství. Lidé v dnešní době nejsou ochotni pomáhat, staráme se každý sám o sebe, ženeme se životem a zapomínáme na to nejdůležitější. Na zdraví, lásku a pomoc bližnímu.

Zastavme se tedy na chvíli a zapřemýšlejme nad svými životy a prioritami v nich stanovenými.

Při všem tom spěchu zapomínáme na to, že i my budeme dřív nebo později potřebovat pomoc bližního, ať už to bude ve stáří, v nemoci či po nějakém těžkém úraze. A v hlavě máme přesto pořád tu nesmyslnou myšlenku – „ale to se přece mně stát nemůže.“ Není to pravda, protože zapomínáme na to, že stát se může všechno.

Na začátku jsem se také zmínila, že většina lidí se ohrazuje tím, že neví, jak člověku s postižením pomoci. Snažila jsem se Vám proto nastínit alespoň zlomek toho, jak by tato pomoc mohla vypadat. Tak to zkuste. A až půjdete dnes ulicí a potkáte člověka s bílou holí, nebojte se a nabídněte mu svou pomoc. Kdo ví, třeba ji nebude potřebovat, je ale možné, že mu také „zachráníte život“.

ZÁVĚR

Komunikace s lidmi se zrakovým postižením není jednoduchá. Ostatně co je taky jednoduchého na komunikaci mezi jedinci intaktní společnosti. Lidé s postižením to mají ještě těžší.

Osoby se zrakovým postižením jsou od narození vedeni, vzdělávání a vychovávání tak, abychom je v dospělosti mohli plnohodnotně přijmout do našeho života „zdravých“ lidí. Jak je tedy možné, že se to podaří jen ve výjimečném případě. Zrakově postižení dělají co mohou, učí se mluvit, učí se číst a psát, učí se sebeobsluze i samostatnému pohybu a chůzi. Učí se naslouchat okolí a taky ho poznávat pomocí hmatu. Často jim to trvá neskutečně dlouhou dobu a stojí je to velké úsilí. A přesto všechno jim ani tyto dovednosti nezaručí, že budou ve společnosti intaktních úspěšní a samostatní.

Tak čím to je? Nebude to nakonec samotnou intaktní společností? Zrakově postižení jedinci jsou na nás závislí, protože jim neustále stavíme do cest překážky a bariéry. A nejsou to jenom bariéry vnější, jako jsou schody a neozvučené budovy, ale také naše vnitřní bariéry, jako jsou strach, neznalost.

Vynaložme tedy také trochu toho úsilí a začněme se snažit tyto bariéry odstraňovat. Nejjednodušší bude, když začneme u sebe a svých vnitřních bariér. Přestaňme se bát kontaktu s jedinci s postižením a naučme se s nimi správně komunikovat a přijmout je tak mezi sebe.

SEZNAM LITERARUTY

1. EDELSBERGER, L. (ed). *Defektologický slovník*. Praha : H&H, 2000. ISBN 80-86022-76-5.
2. JANOUŠEK, J. Sociální komunikace. In VÝROST, J. *Sociální psychologie*. Praha : ISV, 1997, s. 127-146. ISBN 80-85866-20-X.
3. Kol. autorů. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha : Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1351-4.
4. KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Oftalmopedie*. Brno : Paido, 2000. ISBN 80-85931-84-2.
5. LUDÍKOVÁ, L. Speciální pedagogika osob s postižením zraku. In RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Speciální pedagogika*. Olomouc : VUP, 2003, s.185.
6. LUDÍKOVÁ, L. Speciální pedagogika osob s postižením zraku. In RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Speciální pedagogika*. Olomouc : VUP, 2006, s.191-193. ISBN 80-244-1475-9.
7. LUDÍKOVÁ, L., SOURALOVÁ, E. *Speciální pedagogika 5*. 1. vyd. Olomouc : UP, 2006. ISBN 80-244-1213-6.
8. LUDÍKOVÁ, L. *Tyflopédie předškolního věku*. Olomouc : VUP, 2004. ISBN 80-244-0955-0.
9. RŮŽIČKOVÁ, V. Komunikace s osobami se zrakovým postižením. In Kol. autorů. *Specifika komunikace osob se zdravotním postižením*. Olomouc : UP, 2008. ISBN 978-80-244-1935-0.
10. VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-998-4.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

1. PEŠÁK, M., SCHINDLER, R. *Desatero pro kontakt s nevidomým, kterého vede vodící pes* [online]. [cit.2010-10-9]. Dostupné na WWW: http://www.sons.cz/desatero_p.php.
2. MICHÁLEK, M. *Zásady komunikace a pomoci nevidomým* [online]. [cit. 2010-10-29]. Dostupné na WWW: <http://www.nevidomimezinami.cz/main/nevidomimezinami/Texty/Jak_pomahat/Nez_nabidnete_pomoc/Jak_komunikovat.wiki>.
3. *Rozdělení býlích holí* [online]. [cit.2010-10-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.svarovsky.cz/rozdeleni.php>>.
4. *Červeno-bílá hůl symbol hluchoslepoty* [online]. [cit.2010-10-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.tyfloservis.cz/cervenobila-hul.php>>.
5. *Braillovský řádek neboli hmatový řádek* [online]. [cit.2010-11-6]. Dostupné na WWW: <<http://www.tereza.fjfi.cvut.cz/specialni-vypocetni-technika/#hmat>>.

DOPORUČENÁ LITERATURA

1. BALUNOVÁ, K., HEŘMANOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L. *Kapitoly z rané výchovy dítěte se zrakovým postižením*. Olomouc : UP, 2001. ISBN 80-244-0381-1.
2. JESENSKÝ, J. *Kategorie komprehenzivní tyflopedie*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-555-X.
3. KEBLOVÁ, A. *Kompenzační pomůcky pro zrakově postižené žáky ZŠ*. Praha : Septima, 1999.
4. LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Kombinované vady*. Olomouc : UP, 2005. ISBN 80-244-1154-7.
5. SMÝKAL, J. *Výchova nevidomého dítěte předškolního věku*. Praha : ÚV SI v ČSR, 1986.
6. ŠTRÉBLOVÁ, M. *Poznáváme svět se zrakovým postižením. Úvod do tyflopedie*. Ústí nad Labem : UJEP, 2002. ISBN 80-7044-448-7.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Vstup nevidomého do místnosti

Příloha č. 2: Nevidomý před přechodem pro chodce

Příloha č. 3: Nevidomý před přechodem pro chodce s neozvučeným semaforem

Příloha č.4: Neupravený nevidomý

Příloha č.5: Jak ukázat místo k sezení

Příloha č. 3

Příloha č. 5

ANOTACE

Jméno a příjmení	Jana Prokešová
Katedra	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce	Mgr. Dita Finková, Ph. D.
Rok obhajoby	2011

Název práce	Komunikace osob se zrakovým postižením
Název v angličtině	Communication of persones with visually impaired
Anotace práce	Cílem bakalářské práce je objasnit a co nejpřesněji popsat řešení možných komunikačních problémů, ale především je dostat do povědomí celé intaktní společnosti. V teoretické části se věnujeme podrobnému seznámení s osobami se zrakovým postižením a komunikaci s nimi. V praktické části pak popisujeme postup jednání při kontaktu s osobou se zrakovým postižením.
Klíčová slova	Komunikace, osoba se zrakovým postižením, tyflopédie, zrakové postižení, zraková vada, zrakové funkce.
Anotace v angličtině	The aim of this bachelor work is hammer out and most exact define communications problems solving, but firstly bring them to consciousness completely intact society. In the theoretical part, we attend to problem of identification with persones with visually impaired and communication with them. In the practical part then we describe the practise of behavior during contact with person with visually impaired.
Klíčová slova v angličtině	Communication, person with visually ipaired, typhlopedics, visually handicap, visually defect, visually function
Přílohy vázané v práci	Počet příloh:5 Příloha č. 1: Vstup nevidomého do místnosti Příloha č. 2: Nevidomý před přechodem pro chodce Příloha č. 3: Nevidomý před přechodem pro chodce s neozvučeným semaforem Příloha č.4: Neupravený nevidomý Příloha č.5: Jak ukázat místo k sezení
Rozsah práce	55 stran
Jazyk práce	Český jazyk

